

Dubler z 4313

od Nr 2248

X.

TOWARZYSTWO HISTORYCZNE POLSKIE

W LATACH OD 1847 DO 1852.

Kiedyśmy się zabierali do zdania sprawy z roku 1847, zasłażę zaraz na początku 1848 roku wypadki, podały niemal w wątpliwość dłuższe istnienie stowarzyszenia naszego na ziemi francuzkięj; — wszakże w chwili rozproszenia się członków, Rada Towarzystwa, na posiedzeniu 14 Marca 1848, zapisała w dzienniku czynności, zobowiązanie swoje na przyszłość, w tych oto słowach : « Jeśli, co podobniejsza, przyjdzie nam jeszcze czas « jakiś, tu na miejscu, organizować nadzieje nasze, Rada Wy- « działu jest tego zdania, abyśmy wcale nieprzerywali prac na- « szych. Służba tradycyi narodowych jest zawsze służbą przy- « szłości. »

Przewidzenia te, na nieszczęście, rychło usprawiedliwione zostały. Wydział Historyczny, lubo w małym orszaku pozostałych Członków w Paryżu, prace swoje w latach 1848, 1849, 1850 w zwyczajnym toku utrzymywał. Grono Londyńskie wierną i owocną niosło mu corocznie pomoc. Rozproszeni Członkowie wracać poczęli. Przybywali nowi. Nakoniec na początku 1851 r. za pomnożoną liczbą członków, pokrzepił się duch Towarzystwa. A wtenczas, pierwszą myślą jego była nagląca potrzeba zapewnienia, pod względem funduszów i pod względem opieki, trwałego bytu Bibliotece Narodowej, temu wymownemu pomnikowi przeszłości naszej, a dodać możemy, pomnikowi zacnych usiłowań naszych, równie jak usiłowań Towarzystw Literackiego Polskiego i Naukowej Pomocy, i wszystkich wygnańców Polskich.

W takim stanie rzeczy, uznaliśmy za pierwszą, za konieczną podstawę dalszych starań, zapewnić najprzód własnemu naszemu istnieniu opiekę rządową, a mianowicie : uznanie stowarzyszenia naszego od Rządu Francuzkiego za stowarzyszenie publicznego użytku, (*comme Société d'utilité publique*).

Wtenczas Towarzystwo, mogłoby jako osoba moralna, posiadać na swe imię wszelką ruchomą i nieruchomą własność, mogłoby korzystać z zasiłków, któremi Rząd uznane przez siebie stowarzyszenia uposaża, wtenczas i Biblioteka nasza miałaby udział w rozdawnictwie dzieł, jakie czynią każdorocznie Ministerium Oświecenia i Spraw Wewnętrznych. — Minister ówczesny Oświecenia przyjął z uprzejmością przedstawienie nasze; w korespondencji z Prezesem Towarzystwa okazywał jak najlepsze chęci; dał nawet, jako zadatek dalszej opieki, mały wprawdzie, lecz w życzliwej formie, zasiłek, i obiecał przychylnie żądania nasze przedstawić Radzie Stanu, która w takiego rodzaju sprawach opinią wydaje.

Dla takich to przedewszystkiem powodów, Wydział Historyczny, po długich naradach, ostatecznie na zebraniu d. 2 Kwietnia 1851 roku postanowił oddzielić się od Towarzystwa Lite-

W. 3033/60

rackiego, w którym się był zawiązał i z którym dotąd wspólnie działał, i dać stowarzyszeniu swemu tytuł TOWARZYSTWA HISTORYCZNEGO POLSKIEGO; dla tychże powodów Ustawy swoje, które w pewnych punktach zmodyfikował, zredagował w języku francuzkim, wydrukował je, i 150 exemplarzy tych Ustaw, stosownie do przepisu, przesłał Ministrowi, dla przedstawienia ich, z prośbą naszą, Radzie Stanu.

Istnienie kilkunastoletnie Towarzystwa, — znaczna Biblioteka, która za zmianą lokalu mogłaby być przystępną dla publiczności francuzkiéj, — dokonane kwerendy w Archiwach Paryzkich — liczny zbiór wypisów, — cel Towarzystwa wyłącznie literacki, — wreszcie przychylna opinia Ministra, — rokowały, i podchlebiamy sobie, że jeszcze rokują, przedstawieniu naszemu pomyślny skutek.

Dla upowszechnienia wiadomości o obowiązkach Członków Towarzystwa, powtarzamy tu, z ustawy we francuzkim języku wydanej, następane artykuły ;

ART. 24.

Towarzystwo Historyczne dla skutecznienia zamiarów swoich, podaje do wyboru jeden ze środków, do których Członkowie zobowiązać się mają, jakoto :

- a) Albo, złożyć co miesiąc cztery arkusze wypisów historycznych niewydanych i w archiwum Towarzystwa nieznajdujących się.
- b) Albo, zająć się, co miesiąc, Kwerendą przez dwa dni, w archiwach, stosownie do informacji Sekretarza Towarzystwa
- c) Albo, opłacić co miesiąc, po 2 franki.
- d) Albo, wnosić corocznie do Biblioteki Narodowej Polskiej, dzieła historyczne których tam niema, wartości przynajmniej 30 franków.

ART. 25.

Każdy członek nowo przyjęty płaci wstępne fr. 10.

Członkowie dobroczyńcy opłacają miesięcznie fr. 10.

I. SKŁAD TOWARZYSTWA

RADA.

<i>Prezes</i>	X. Adam Czartoryski
<i>Wice-Prezes</i>	Teodor Morawski
<i>Podskarbi</i>	Hr. Stanisław Małachowski
<i>Konserwatorowie</i>	{ Hr. Władysław Zamoyski
<i>Biblioteki</i>	
<i>Dyrektor Biblioteki</i>	Karol Sienkiewicz
<i>Sekretarz</i>	Kalixt Morozewicz

DOBRO CZYŃCY.

X. Adam Czartoryski	1838	w Kwietniu.
Hr. Wład. Zamoyski	1839	we Wrześniu.
Hr. Cezary Plater	1847	w Styczniu.
Hr. Józef Sobolewski	1851	w Czerwcu.
Hr. Herman Potocki	1852	w Styczniu.

CZŁONKOWIE.

	Data przyjęcia
Niemcewicz Karol	1836 w Grudniu
Bronikowski Xawery	1837 w Lutym
Błotnicki Hipolit	1838 w Czerwcu
Dobrowolski Erazm	1838 w Sierpniu
Czartoryski X. Witold	1838 we Wrześniu

Jastrzębski Ludwik	1838 w Październiku
Wścieklica Felix	1838 w Listopadzie
Marylski Juliusz	1840 w Czerwcu
Wrotnowski Felix	1841 w Październiku
Królikowski Karol	1841 w Listopadzie
Kamiński Mikołaj Pułk.	1843 w Marcu
X. Kamocki Marian	1843 w Lipcu
Kopczyński Piotr	1843 w Listopadzie
Domański Kapitan	1844 w Grudniu
Godebski Xawery	1845 w Kwietniu
Wielogłowski Bolesław	1845 w Kwietniu
Ropelewski Stanisław	1845 w Sierpniu
X. Kajsiewicz Hieronim	1845 w Październiku
Sowiński Albert	1845 w Listopadzie
Koźmian Jan	1846 w Grudniu
Izbicki Norbert	1847 we Wrześniu
Jedliński Juliusz	1847 we Wrześniu
Reitzenheim Józef	1847 w Grudniu
Dembiński Henryk Gł.	1848 w Grudniu
Chodźko Alexander	1848 w Marcu
Szulc Pułkownik	1849 w Kwietniu
Gliñojecki Jan	1849 w Maju
Dubiecki Tespeziusz	1850 w Styczniu
Januszkiewicz Eustachy	1850 w Lipcu
Czartoryski X. Władysław	1851 w Marcu
Późniak Napoleon	1851 w Marcu
Gałęzowski Seweryn	1851 w Kwietniu
Chodźko Leonard	1851 w Maju
Leo Edward	1851 w Maju

Orda Napoleon	1851 w Maju
Laskowicz Władysław	1851 w Czerwcu
Lelewel Joachim	1851 w Lipcu
Rykaczewski Erazm	1851 w Październiku
Parczewski Konstanty	1851 w Październiku
Klaczko Julian	1851 w Grudniu
Fontana Juliusz	1852 w Styczniu
Niedźwiecki Leonard	1852 w Styczniu
Mrongowiusz Celestyn	1852 w Marcu

Wdzięcznie wspominamy tu imię Joachima Lelewela, którego przystąpienie uważamy za poważną i miłą nadgodę prac i wytrwałości Towarzystwa, oraz imię Adama Mickiewicza, który przyjął spółudział w Radzie tegoż Towarzystwa.

II. KWERENDA.

W uprzednim zdaniu sprawy nadmieniliśmy, że skoro Manuskrypta Biblioteki Królewskiej w Paryżu, Manuskrypta w Ministerium Spraw Zagranicznych w Londynie, zupełnie przejrzane będą, wyszukane w nich materiały uszykują się chronologicznym porządkiem w jeden ogólny Inwentarz historyczny. Pierwsza połowa zapowiedzianej pracy prawie już dokonana została. --- Cedule w porządku chronologicznym ułożone zajmują ośm pudełek — Spisanie Inwentarza rozpoczęte.

III. ARCHIWUM.

Mimo tylu przeszkod nagromadzonych wpływem zaszłych wypadków, a głównie powszechnem prawie ruszeniem z miejsc i zmianą materialnego bytu członków Towarzystwa, pochłubić się możemy, że zbiór Wypisów historycznych i w tych ostatnich latach pomnażać się nie ustawał. Samo grono Londyńskie

nadeszło 4500 arkuszy wypisów z Archiwum *State-Papers Office*. Zawierają one po największej części Korrespondencje rozmaitych Ambasadorów Angielskich przy dworze polskim z lat od 1629 do 1714. Mamy kopie korespondencji Stefana Batorego z Cesarzem Rudolfem II z 1578-1580, i wypisy z Gazety Lejdejskiej. — Przybyły do zbioru: Negociacje Polski z Moskwą za Jana Kazimierza, Relacja wyprawy francuzkiej pod Gdańsk w r. 1733, przez naocznego świadka: dar Towarzystwa polskiego w DIJON; — Historia Polski od r. 1795 do ostatnich czasów przez ś. p. Karola MORAWSKIEGO; — Pamiętniki własnoręczne Jundzilla profesora botaniki w Uniwersytecie Wileńskim, od 1761-1834: złożone w darze przez Adama Mickiewicza; — Kopię pamiętników pułkownika Jana Lelewela pod tytułem: Praga od 10 Grudnia 1830 do 9 Września 1831. Działanie korpusu Generała Samuela Rożyckiego w r. 1831, z dodaniem oryginalnej korespondencji jego z Rydygierem: złożone do Archiwum Biblioteki przez E. Januszkiewicza. — Wszystkie wypisy chronologicznie rozłożone, napelniają kartonów czterdzieści.

IV. DRUK.

Korespondencja Piotra *des Noyers*, Sekretarza królowy Ludwika Marii, oddana do druku w r. 1846, następnie zawieszona i znowu rozpoczęta, ledwie dziś 17 arkuszy liczy odbitych, oczekując funduszu na dalsze drukowanie.

« PAMIĘTNIKI czasów moich J. U. NIEMCEWICZA » wyjęte z rękopismów Towarzystwu legowanych, wydane zostały w 1848 r. kosztem i staraniem jego synowca a kolegi naszego, Karola Niemcewicza.

Drukowaliśmy też pisma pomniejszych: *Réglement de la Société Historique Polonoise*; — Odezwę Towarzystwa Historycznego Polskiego do Współziomków o Bibliotece Polskiej w Paryżu; — Sprawozdania ze Składki.

V. BIBLIOTEKA.

Od czasu oddalenia się z Paryża P. KOŻUCHOWSKIEGO, miejsce stałego Bibliotekarza, przez nikogo zajętem nie jest. Zastępował go i zastępuje Kustosz, teraz, i od lat kilku, P. Maciej STANIEWICZ. Szupłe i niezapewnione na przyszłość fundusze, niedozwalają zaprowadzić obszerniejszej służby Bibliotecznej, odpowiedniej potrzebom tak ważnego zakładu.

Od r. 1847 liczba xiąg prawie się podwoiła. Liczymy dzisiaj z Duplikatami, około 26,000 voluminów. Najważniejszy przybytek winniśmy zapisowi testamentowemu ś. p. Senatora Wojewody WODZIŃSKIEGO. Szacowna jego Biblioteka, wcielona do Biblioteki Polskiej Narodowej, nie tylko że zubożyła w niej literaturę polską, lecz wniosła do niej dość znaczny zbiór Numizmatów i Medalów, a przedewszystkiem, zamożny Gabinet Rycin.

Lokal dzisiejszy w domu na ulicy *des Saussaies* nieodpowiada już obecnej potrzebie. Niemamy już miejsca na pomieszczenie z dniem każdym powiększających się zbiorów, nie mamy dla czytającej publiczności wygodnego zacisza, — a co najważniejsza, nie mamy — niemieliśmy, pewności, że Biblioteka Narodowa Polska, w bezpiecznem, na przyszłość upatrzonem, pomieszczeniu, na wszelkie wypadki, pozostanie. Tą główną troskliwością powodowani, odważyliśmy się, pod dniem 8 Kwietnia ogłosić Odezwę do współziomków, wzywając ich do Składki na Dom Polski w Paryżu, dla pomieszczenia w nim i zabezpieczenia zbiorów Narodowych.

« Fundusz Biblioteki Polskiej (oto są słowa Odezwy) przy jej założeniu ograniczał się jedynie roczną szupłą opłatą, przez fundujące Towarzystwa zastrzeżoną. Opłaty ustawały. Od trzech już lat, nasze tylko Towarzystwo Historyczne, zawarowaną, art. 10 Aktu fundacji, opłatę wiernie uskutecznia. Lecz byliśmy zawsze i jesteśmy pewni, że rzecz w gruncie dobra i po-

żyteczna, znajdzie kiedyś, powinna znaleźć niespodziewane nawet wsparcie. Jakoż przychodziły w pomoc, znacznych spółników wygnania, to dary pieniężne za życia, to zapisy po śmierci. Samo imię pierwszego założyciela Biblioteki, wywołało ofiarę. Jeden z wielbicieli J. U. Niemcewicza, zapisał Bibliotece 885 fr. renty którą przeznaczył, po dożywociu zawarowanem, na nagrody literackie. Inskrypcja téj Renty na imię X. Wład. Czartoryskiego uczyniona, w Archiwum Towarzystwa w oryginale złożona, aktem d. 23 Listopada 1851 przez Xcia Wład. Czartoryskiego za własność Biblioteki uznana.

Były poseł Nowogrodzki Pan Kaszyc, pod d. 1 Czerwca 1851 zapisał renty rocznej fr. 24 (na opał i światło dla Biblioteki) z tym warunkiem, że jeśliby żyć przestał przed 22 Września 1855. kapitał stanowiący rentę przejdzie pod rozporządzenie Biblioteki. Inskrypcja renty w Bibliotece złożona.

Oplata roczna fr. 2,000 którą Biblioteka Polska, za dawnego Rządu pobierała, po zmianach w 1848 r. ustała.

Wielu wydawców i xięgarzy Polskich, pojmując narodowe stanowisko Biblioteki Polskiej w Paryżu, oświadczyło się przesyłać jęj w darze drukowane przez się dzieła. Panowie Kamiński i Stefański, xięgarze Poznańscy, pierwsi wnieśli ofiary tego rodzaju. Przykład ten znajdzie zapewne naśladowców w całym kraju.

Odezwa do publiczności polskiej o Stotysięcy franków na kupno domu dla Biblioteki już w części łaskawie wysłuchaną została. — Oto jeszcze rok nie upłynął od chwili jęj ogłoszenia, a już uzbieraliśmy czwartą część kapitału założonego. Dwa sprawozdania Kommissii składkowej z grona Towarzystwa wyznaczonęj, objaśniają w szczegółach postęp Składki i tłumaczą licznemi dowody, żeśmy mieli prawo rachować na patriotyzm spółobywateli. W honorowych szeregach imion składkodawców, któreśmy ogłosili, które część publiczna otacza, znajdziemy zapewne poźniej, jawne lub domysłne, wszelkie inne imiona, dla

których służba Myśli Polskiej, na wszelkiej nadarzonej drodze, jest powinnością, jest pociechą, jest szlachetną chlubą. — Do Kommissii Składkowej, przez Towarzystwo mianowanej, wchodzi : Hr. Władysław ZAMOYSKI Prezes ; Hr. Stanisław MAŁACHOWSKI Podskarbi ; Adam MICKIEWICZ ; Karol SIENKIEWICZ ; Eustachy JANUSZKIEWICZ. Każdy z Kommissarzy jest oraz Kolektorem. — Kto nie zna z bliższych siebie Kolektorów, może ofiarę swoją posłać, w gotowiznie lub w mandacie, pod imieniem jednego z wyżej wymienionych kommissarzy, adressując ekspedycją swoją do Paryża, *rue des Saussaies*, N° 3.

Członkowie Towarzystwa Historycznego, dla tém mocniejszego ubezpieczenia własności Biblioteki na rzecz Polski, jak to chce mieć Akt jęj fundacji z d. 24 Marca 1838, podpisali d. 2 Kwietnia 1851 oświadczenie imieniem swoim i swych następców : że właścicielstwo Biblioteki, — która bez właściciela zostać nie może, nim Towarzystwo uprawnionem zostanie i moc posiadania własności samo otrzyma, — przyznają tymczasowo Prezesowi Towarzystwa i następnym Prezesom, i że ich obowiązkiem będzie strzedz najsumiennie, aby przeznaczenie Biblioteki na własność Narodową dopilnowanem było. — Każdy członek nowowybrany oświadczenie to podpisać jest obowiązany.

Wydatki od nastania Biblioteki po d. 1 Stycznia 1851 wynosiły fr. 60,349, 15.

Czytelnia Biblioteczna otwarta jest dla publiczności od południa do godziny czwartęj, codzień, prócz Świąt, Niedzieli, Środy i dnia 5 każdego miesiąca. Każdy, będąc raz upoważnionym przez jednego z Członków Rady Towarzystwa Historycznego, ma prawo, za stosownym rewersem, pożyczać Książki do domu. Pożyczać można jedno tylko na raz dzieło, i tylko na miesiąc. Wyłączone są od pożyczania do domu : Ryciny, Mappy, Dzieła kosztowne, Edycie rzadkie, i Dzieła Polskie przed r. 1800.

Dla publiczności chcącęj zwiedzać Bibliotekę i oglądać Ryciny, przeznaczone są Cz w a r t k i od godziny 9 do południa.

Biblioteka, w Towarzystwie Ogniwóm *La Parisienne*, asse-
k urowana jest na wartość 120,000 franków,

VI. KASSA.

Stan przychodów i wydatków Towarzystwa Historycznego
od roku 1847 do 31 Grudnia 1851, był następujący :

Dochody w latach 1847-51.

	Franki cent.
<i>a)</i> Pozostało z roku 1846	3,647 45.
<i>b)</i> Opłaty członków Towarzystwa	2,608 85
<i>c)</i> Ofiary	264 50
<i>d)</i> Procenta	80
<i>e)</i> Odebrano na rachunek należno- ści z banku Lafitta	466 20
<i>f)</i> Zysk czysty ze sprzedaży Medalu	63 20
<i>g)</i> Wsparcie od Rządu francuzkiego	299 65
<i>h)</i> Renta z zapisu Kaszyca	12
	<hr/>
	3,794 40
	<hr/>
	7,441 85

Wydatki w latach 1847-51.

<i>a)</i> Na Bibliotekę	1,050
<i>b)</i> Służba Biblioteki i Towarzystwa	500
<i>c)</i> Druk des Noyers, Odezwy etc.	1,208 95
<i>d)</i> Wydatki biórowe	502 30
<i>e)</i> Potrąca się z należności od ban- ku Lafitta opłacone, a conto 1,000 fr.	466 20
	<hr/>
	3,727 45
	<hr/>
Pozostałość 31 Grudnia 1851	3,714 40

Summa ta ulokowana :

1. W dwóch akciach ogniowych Lu- gduńskich	2,212 50
2. W bilecie : Caisse Lafitte (Gouin) na fr. 4,000 niedopłaconych	533 80
3 W kassie	968 12
	<hr/>
	3,714 42

Tak tedy Towarzystwo od chwili zawiązania się
swego miało Dochodu po 31 Grudnia 1851. fr. 15,608

Wydatku 11,893 58

Pozostałość jak wyżej 3,714 42

W której, na nieszczęście, połowa reprezentowana w Akciach
Towarzystwa Ogniowego Lugduńskiego, skutkiem zaszyłych wy-
padków, dziś prawie za straconą całkowicie uważać się powinna.

VII. GRONA POMOCNICZE.

Grono Londyńskie, tymże samym co i Towarzystwo Paryżkie
powodowane duchem, nieustawało w pracach swoich przez
trudne lata. Corocznie przysyłało Sprawozdania Czynności
swoich do Towarzystwa, a ważne zbiory wypisów do wspólnego
Archiwum Narodowego w Paryżu. Żałujem że Raportów Grona
w całości ogłosić, szczerzy zakres pisma tego, niedozwala. Umie-
szczamy tylko zbiorowy wyciąg z pięcioletnich jego sprawozdań.

SKŁAD GRONA LONDYŃSKIEGO W KOŃCU 1851.

PATRONOWIE : Xiąże Adam Czartoryski
Lord Dudley Stuart

RADA : Krystian Lach Szyrma Pułk. *Prezes*
Karol Szulczewski *Wice-Prezes*
Napoleon Felix Żaba *Konserwator*

Ignacy Jackowski *Podskarbi*
Walerian Hr. Krasiński *Lektor*
Jan Terlecki *Sekretarz.*

- CZŁONKOWIE : 1 Władysław Hr. Zamoyski Pułkow.
2 Jan Giełgud, Major
3 Teofil Prusinowski
4 Seweryn Rakowski
5 Jerzy Ręczyński, Kapitan
6 Bertold Wierciński
7 Piotr Jastrzębski
8 Saturnin Kleczyński
9 Leon Jabłoński, Kapitan
10 Piotr Falkenhagen Zaleski
11 Jan Stopiński
12 Henryk Hr. Krasiński
13 Eugeniusz Detkens
14 Seweryn Dziewicki
15 Adam Łyszczyński, Doktor
16 Dionizy Wielobycki, Doktor
17 Tomasz Edward Hernulewicz
18 Maurycy Hr. Grabowski
19 Józef Michalski
20 Ludwik Lemański
21 Julian Poraziński
22 Ludwik Mercik
23 Xiądz Grzegorz Stasiwicz
24 Alexander Rypiński
25 Józef Gleinich
26 Albert Bandrowski

27 Napoleon Płoszczyński

28 Henryk Dmochowski

29 Antoni Kościakiewicz, Doktor

30 Seweryn Wielobycki, Doktor

CZŁ. HONOR.: Don Serapio Escobar Doktor z Madrytu.

Oprócz kilkunastu członków dawniej do Grona należących a przez odjazd z Londynu wypuszczonych z listy powyższej, Grono poniosło stratę przez zgon ś. p. Michała Hellmana zaszły dnia 9 Sierpnia 1848 roku. — Grono Londyńskie, w zeszytach pięciu latach przysłało do Archiwum Narodowego: Diariusz podróży P. Roe, ambasadora Angielskiego, z Gdańska do Warszawy, a w nim wiadomość o negocjacjach jego z Zygmuntem III w czasie sejmu 1629. — Korrespondencje dotyczące się elekcji Władysława IV, wyprawy jego pod Smoleńsk, przeciw Turczynowi nad Dniestr, projekta zaślubienia Xiężniczki Elżbiety Palatynówny. — Listy: Franciszka Sanderson agenta Angielskiego w Gdańsku; — Roberta Jard, sekretarza przy posle Sir Peter Wyche z r. 1669; — X. Brunelli Sekretarza Króla Jana III. — P. Hyde ambasadora Angielskiego przy dworze polskim 1676; — Tomasza Parker, agenta w Gdańsku 1678; — J. Robertsona 1703-6; — Jakuba Scott 1714-15; — Edwarda de Finck 1725—6, Posłów Angielskich; — Jana Robinsona 1705-7; — Jakuba Jefferyes posła przy Karolu XII 1707-9. Hr. Staer 1710, Jakuba Mackenzie 1710-11.

Wypisy te z Archiwum *State-Papers-Office* są szacownym materiałem do historii Polskiej.

Grono Londyńskie w tym okresie miało posiedzeń zwyczajnych 49. — Rada odbyła Sessyi 20.

Członkowie pojedynczy Grona Londyńskiego ogłosili drukiem prace swoje literackie lub historyczne, a mianowicie: P. Wallerian Krasiński wydał: *Sketch of the Religious His-*

tory of the Slavonic Nations. P. Krystyn Szyrma: Revelations of Siberia. — Ignacy Jackowski: Russian Justice. P. Napoleon Żaba kontynuje dla publiczności Angielskiej czytanie o literaturze i historii Polskiej: Panowie Szyrma i Szulczewski głównie przyjęli na siebie prosto-
wanie w dziennikach Angielskich fałszywych o Polsce wiadomości i z tego obowiązku niejednokrotnie się wywiązali. P. Alex. Rypiński przygotowuje do druku zbiór swoich poezii. — Pan Jastrzębski i Piotr zbiera i rysuje storożytności Szkockie.

Dodać tu powinniśmy że gdy Towarzystwo Literackie Angielskie przyjaciół Polski przedsięwzięło zgromadzać wiadomości literackie, handlowe i statystyczne, dotyczące teraźniejszego stanu Polski, członkowie Grona historycznego Londyńskiego przyjęli na siebie obowiązek przyjscia w pomoc tak pożytecznemu dla sprawy Polskiej zamiarowi.

STAN KASSY.

Zostało z roku 1846	£. 31 9 6
Wpłynęło w r. 1847	35 6
	<hr/>
	66 15 6
Rozchód w r. 1847	36 16
	<hr/>
Zostało z r. 1847	29 19 6
Wpłynęło w r. 1848	26 14
	<hr/>
	56 13 6
Rozchód w r. 1848	36 2 7
	<hr/>
Zostało z r. 1848	20 10 11
Wpłynęło w r. 1849	38 18
	<hr/>
	59 8 11
Rozchód w r. 1849	49 0 10
	<hr/>
Zostało z r. 1849	10 8 1
Wpłynęło w r. 1850	18 10 0
	<hr/>

	£ 28 18 4
Rozchód w r. 1850	27 16 0
	<hr/>
Zostało z r. 1850	1 2 1
Wpłynęło w r. 1851	20 11
	<hr/>
	21 13 1
Rozchód w r. 1851	6 1 6
	<hr/>
Pozostało w kasie 31 Grudnia 1851	£ 15 12 7

Pomimo rozlicznych zabiegów i starań niepotrafiło dotychczas Towarzystwo Historyczne zawiązać ostatecznie stosunków, na wzór Grona Londyńskiego, w Brukseli i Rzymie. Niezrażeni niepowodzeniem nieprzestaniemy spodziewać się że znajdziemy nareszcie pomoc od rozsypanych współbraci, gdziekolwiek nadarzy się im upatrzeć ku temu środki i sposoby.

VIII. CZYNNOSCI PRZYGDONE.

Mszy zaduszne i pomniki w Montmorency

Obchody żałobne za dusze zmarłych Braci na wygnaniu każdorocznie stosownie do wieczystej fundacji Towarzystwa Historycznego miały miejsce dnia 21 Maja w kościele Montmorency. Dzień ten zaduszny, uczcili kazaniami:

1847 r. X. Hube

1848 r. X. Thuillier proboszcz miejscowy

1849 r. X. Jełowicki

1850 r. X. Kajsiewicz

1851 r. X. Coquereau, Kanonik Kapituły *Saint-Denis* Jajmużnik Wyprawy do Świętej Heleny po zwłoki Napoleona, w r. 1841.

Pomnik w Kościele Montmorency na cześć J. U. Niemcewicza i Generała Kniaziewicza kosztem ogólnej składki wynoszącej 18,000 franków, a pracą P. Władysława Oleszczyńskiego wzniesiony, rychło dopełnionym zostanie tablicami marmurowymi na których wyryte będą dwa następujące Nadgrobki :

Nadgrobek dla Juliana Ursyna Niemcewicza.

D. O. M.

JVLIANVS VRSINVS NIEMCEWICZ.

EQVES POLONVS

SCHOLÆ MILITARIS VARSAVIENSIS ALVMNVS

INSTAVRANDE REIPVBLICE IN CELEBERRIMIS QVADRIENNIBVS COMITIIS

PROPVGNATOR ACER AC FELIX

MILES SUB KOSCIUSZKONE IMPAVIDVS

ACCEPTIS VVLNERIBVS AD MACIOVICIAS

IN CARCERE PETROPOLITANO VSQVE AD OBITVM IMPERATRIGIS CATHARINÆ II.

VINCVLV PASSVS.

RESVRGENTE POLONIA A. M. DCCC. XXX.

SENATOR REGNI CREATVS

POETA PRÆSTANTISSIMVS ORATOR EXIMIYS

MEMORIE ATAVORVM CVLTOR PIVS

HISTORIARVM POLONICARVM FAVTOR ET AVCTOR

IN OMNIBVS

QVÆ GESSIT DIXIT SCRIPSIT QVÆQVE CORDE VOLVTAVIT

ATROX POLONVS

INTEMERATO AMORE PATRIÆ SPIRABAT

MORITVRVS

HANC SIBI IVSSIT TVMVLO SCVLPI QVERELAM :

QVAMDIV VIXI PATRIAM COLVI

MORIOR IN EXILIO.

*

NATVS IN SKOKI PAGO PALATINATVS LITHVANO-BRESTENSIS XVI FEBR. A. M. DCC. LVIII.

OBIIT PARISIIS XXI MAII A. M. DCCC. XLI. RESVRRECTVRVS IN CHRISTO

IN COEMETERIO MONTISMORENTIACI VNA CVM KNIAZIEWICIO SEPVLTVS.

HIC ANTE ARAM DEI MISERICORDIARVM

MONVMENTO VOTIS ATQVE ÆRE POLONOROM CONDITO

DONATVS

Nadgrobek dla Generata Karola Ottona Kniaziewiczza.

D. O. M.

CAROLVS OTTO KNIAZIEWICZ

EQVES POLONVS

SCHOLÆ MILITARIS VARSAVIENSIS ALVMNVS

MILES SVB KOSCIUSZKONE

AD DVBIENKAM AD VARSAVIAM AD MACIOVICIAS

FORTITER PRO ARIS ET FOCIS PVGNAVIT

MOX CONIVRATIS FRAVDIBVS REGVM VIGINORVM POLONIA OPPRESSA

SVB GALLICIS SIGNIS GENIO PATRIÆ DVCTVS STIPENDIA MERVIT

BELLO NEAPOLITANO A. M. DCC. XCIX. AD CIVITATEM-CASTELLANAM ET CAIETAM

CLARVS

QVI QVADRAGINTA SIGNA DE HOSTIBVS CAPTA

INFERRE SOLEMNITER PARISIOS

DIGNVS A DVCE CHAMPIONNETO HABITVS

IN PRÆLIIS AD HOCHSTADT AD HOHENLINDEN

REM OPTIME GESSIT

INFAYSTO MOSCOVITICO BELLO VICTRICIA MAIORVM SVORVM VESTIGIA SEQVVTVS

AD SMOLENSCVM MOZAISCVM CZERICOVVM VORONOVVM

AD VIAZMAM, AD DOMBROVNAM AD FLVMEN BERESINAM

NEC FORTITVDINI NEQVE NVMINI NEAPOLIONIS ETIAM IN ADVERSIS DEFVIT

SVB FINEM BELLII COMMENDATOR IN LEGIONE HONORIS EST IVSSVS

VITA FVNCTVS

NOMEN SVVM ARCVI MAXIMO PARISIIS INSCVLPTVM TVMVLVMQVE IN EXILIO

GALLE OFFERT.

NOBILE VIRTVTIS LABORIS PIETATIS IN PATRIAM EXEMPLAR

POLONIÆ RELIQVIT

*

NATVS IN ASSITEN PAGO CVRLANDIÆ IV. MAII A. M. DCC. LXII.

OBIIT PARISIIS IX. MAII A. M. DCCC. XLII. RESVRRECVTVS IN CHRISTO

IN COEMETERIO MONISMORENTIACI VNA CVM NIEMCEVICIO SEPVLTVS

HIC ANTE ARAM DEI MISERICORDIARVM

MONVMENTO VOTIS ATQVE ÈRE POLONORVM CONDITO

DONATVS.

Groby Książewicza i Niemcewicza na cmentarzu Montmorency, zrazu czasowe, staraniem Towarzystwa na nowo i fundamentalnie w r. 1848 przerobione i kratą żelazną opatrzone zostały. A przez czas restauracji, trumny nieboszczyków w kościele przechowane, przy stosowném nabożeństwie do zrestaurowanych grobów przeniesione zostały.

Medal na cześć X. A. Czartoryskiego.

Towarzystwo na Sessii d. 5 Czerwca 1847 uchwaliło wybicie medalu na cześć Prezesa swojego X. A. CZARTORYSKIEGO, wówczas nieobecnego w Paryżu; a 23 Grudnia tegoż roku, w wilią imienin Xięcia nastąpiło jego oddanie w exemplarzu Złotym, Srebrnym i Bronzowym, przez deputacie Towarzystwa Historycznego, Literackiego, i delegowanych z Grona Londyńskiego w obec licznie zgromadzonych i rozrzuwionych ziomek. Pamiątka tego aktu zachowana została w sercach naszych, a opisanie jego znajduje się w osobnem piśmie, przez redakcją jednego z dzienników Polskich ogłoszonym, pod tytułem: *Złożenie Medalu X. A. Czartoryskiemu* dnia 23 Grudnia 1847 roku.

Koszt na wyrznięcie stępla i odbicia 519 exemplarzy oraz 140 pudełek wynosił 4,527 fr. 86 c.

Przedaż 2 medalów złotych, 15 srebrnych i 283 bronzowych z pudełkami przyniosła.	4,591	06
Wpłynęło do Kassy Towarzystwa	63	20

Pozostaje na dochód Towarzystwa 214 Medalów bronzowych już odbitych i sprzedaż innych odbić się mających.

Cena Exemplarzy

Bronzowy franków	6
Srebrny	100
Złoty	1,000

Medal ten wykonany przez Pana Barre, pierwszego z Medalierów francuzkich, przedstawia z jednej strony popiersie Xięcia, nad którym jest napis :

VIRTVTI INCOLVM!

Pod popiersiem :

SOCIETAS HISTORICA POLONA IN DIEM XXIV. DECEMBRIS M. DCCC. XLVII.
PARIŃIIS F. C.

Na odwrotnój stronie medalu :

ADAMO
PRINCIPI CZARTORYSCIO
MILITI PIO M. DCC. XCII.
MVSARVM POLONARVM FERVIDO TUTORI
INSTAVRATORI VNIVERSITATIS VILNENSIS M. DCCC. III.
CONDITORI GYMNASII CREMENECENSIS M. DCCC. V.
VINDICI RERV PATRIARVM M. DCCC. XV.
IVDICI IMPAVIDO M. DCCC. XXVIII.
DVCI POLONIE RESVRGENTIS M. DCCC. XXX.
NVNC AVSPICI EXVLANTIS
CIVI FORTI CVM ADVERSA FOETVNA
COMPOSITO
OB FIDVCIAM CAVSÆ
INVICTO.

Oto jest krótki rys czynności naszych z ostatnich lat pięciu. W pierwszej Odezwie założyciela naszego Stowarzyszenia wskazany był główny jego cel : ze źródeł obcych formować Archiwum historyczne narodowe, a ze źródeł wszelkich, tworzyć publiczną Bibliotekę Polską. — Tego programmatu trzymaliśmy się wiernie i wytrwale; a jeśli nie we wszystkim skutecznie, to pochodzi ztąd, żeśmy liczby współpracowników niepotrafili pomnożyć. W czem, może nasza, może czasów wina, — lecz pewnie ani celu ani ducha naszego Towarzystwa. Sprawozdania nasze okazują niektórych zamiarów mały skutek, lecz okazują

razem małą liczbę pracowników, więc szczupły plon i dochód, więc i wymówkę naszą, więc i widoczność środków pomnożenia sił i plonów naszych.

Nie jesteśmy, trzeba to przedewszystkiem wiedzieć, Towarzystwem naukowym, nie jesteśmy tem mniej, stronnictwem politycznym. Jesteśmy Stowarzyszeniem Obywatelskiem, gorliwem o tradycją naszą, o pomniki jéj pisane, o rozkrzewienie i ożywienie powszechnéj dbałości na przeszłość naszą, którą dziś głównie żyjem i żyć możemy — a gorliwość nasza nie ulatnia się w jałowych uczuciach i potakiwaniach, lecz objawia się w realnym zobowiązaniu się do pewnej ofiary, — nie uciążliwej zaiste, lecz za powinność uznanéj: — do ofiary czasu, — pracy, — grosza; do wspólnej i periodycznej schadzki i narady. — Przez to, nietylko zbiory nasze pomnażać, ale wśród rozsypanych za granicą Polaków, pewną społeczność polską, do wspólnych obowiązków poczuwającą się, tradycją ich utrzymującą, na polu wszystkim opiniom dostępném, — zaprowadzać, krzawić i utrzymywać staramy się. — Autorów żadne Towarzystwa nie tworzą i my nie mamy téj pretensii. — Lecz Towarzystwa utrzymują duch, krzewią przyjazną pożytecznym pracom opinią, pomnażają czytelników, przygotowują środki. Do pisarzów historycznych użyć możemy słów Kollåtaja, gdy ten nagłąc Czackiego do pisania, wołał doń w szlachetnym uniesieniu: « Zacznij — a ja chętnie « kopistą twym będę. »

Po dwunastu latach próby, dla pokrzepienia sił naszych, mamy już jakieś prawo wzywać wszystkich spółziomków do pomocy, w pracach i zabiegach, których owoce pokazujem. Mamy za sobą wytrwałość w służbie publicznej — mamy Bibliotekę Narodową — mamy zbiory pisemne — mamy gotowe zamiary, które z powiększoną nas liczbą, za pomnożonym funduszem, snadnie do skutku dojdą.

Ludzie mijają — Instytucja przetrwać nas powinna, — powinna się odradzać. W tem przekonaniu — w téj nadziei,

dalsze koleje naszego Towarzystwa poruczamy baczeniu, gorliwości, patriotyzmowi ziomków naszych, na wygnaniu i w kraju.

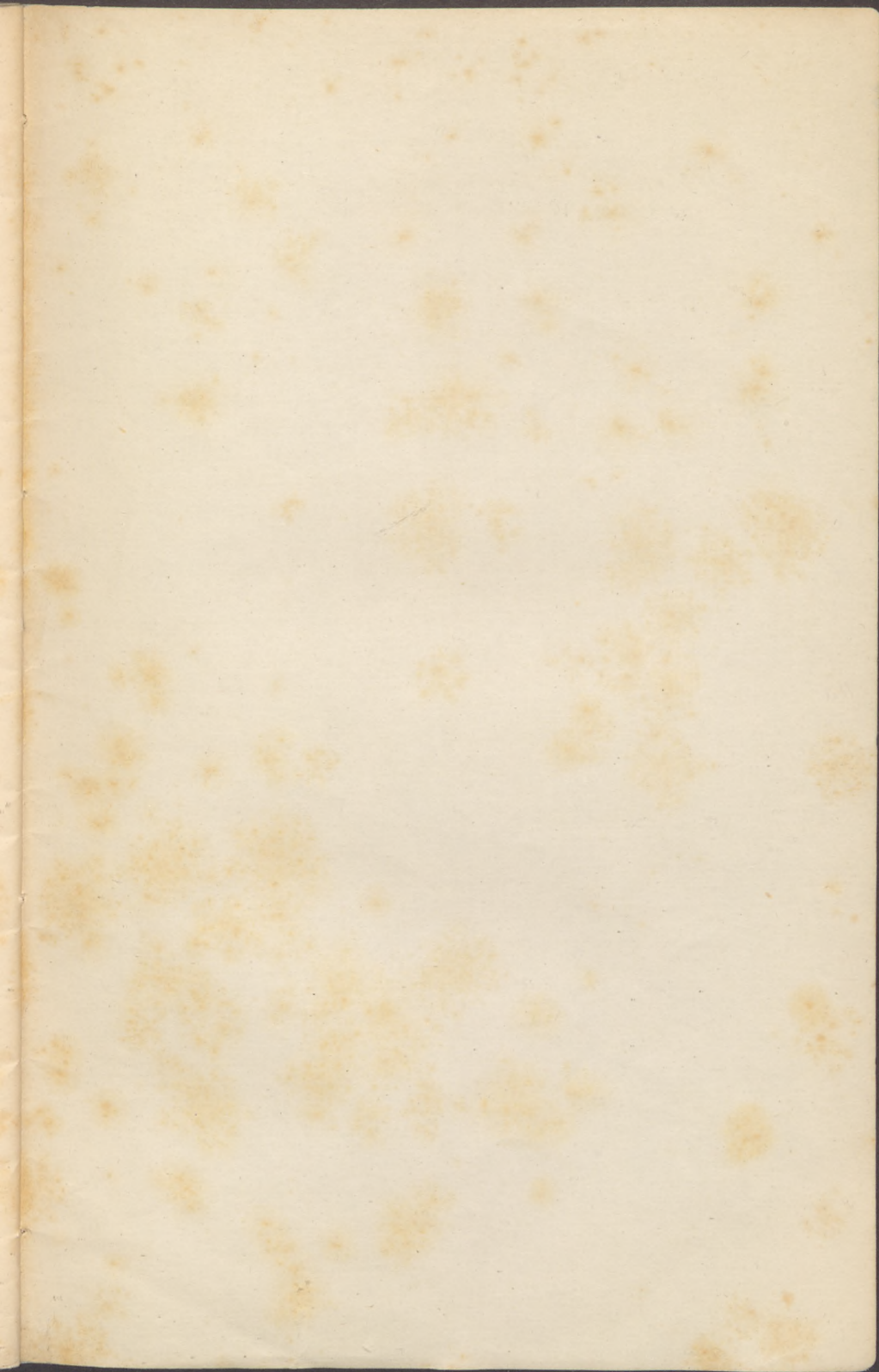
Czytano i przyjęto na posiedzeniu Towarzystwa Historycznego Polskiego, dnia 5 Marca 1852. w Paryżu.

Prezes Towarzystwa Historycznego

ADAM X. CZARTORYSKI.

SEKRETARZ : KALIXT MOROZEWICZ.

313095

173

80.-